

αυστηρότητα, δι' ἧς ἐπὶ ἐπτακόσια ἔτη συνέσχε τὸ πλῆθος, ἐν τῇ θέσει αὐτοῦ, καὶ ἠσφάλισε τῇ διανοίᾳ τὴν ὑπεροχὴν; Μὴ ἐξέλθωμεν τῶν χρόνων ἡμῶν καὶ τῆς πατρίδος ἡμῶν. Διάγωμεν, ὡς φίλοι τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἰσότητος, μὴ ζηλεύωμεν τὴν τυραννικὴν ἐλευθερίαν τῶν καταπιεστών, μὴ δίδωμεν τὴν δουλείαν φάρμακον τῇ δουλείᾳ· φυλάξωμεν δὲ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς ἡμῶν καὶ τὰς γενναίας ἰδέας τῶν πατέρων ἡμῶν, οἵτινες τὸ ἀγνώμον πλῆθος τοῦτο ἐκάλεσαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Μὴ σπουδάζωμεν λοιπὸν νὰ υποδουλώσωμεν τοὺς κυρίους ἡμῶν, ἐργασθῶμεν δὲ μᾶλλον, ὅπερ οὐχ ἦττον δύσκολος ἐπιβολή, ἵνα καταστήσωμεν αὐτοὺς τοῦλάχιστον ἀξίους νὰ ὦσιν ἴσοι πρὸς ἡμᾶς. Οἱ Ἐίλωτες ἐκυρίευσαν τὴν Λακεδαιμόνα· ἄς καταστῶσι Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἰθὺς δικαιοθῶμεν νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐπαρκῶς ἐξεδικῆθημεν.

*

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ ΤΗΣ ΜΑΓΕΙΡΙΚΗΣ

ἀπὸ τῶν προϊστορικῶν χρόνων.

Ἰστορία καὶ τίλος: ἰδίαι σελ. 115.

Ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέως ἐν τῇ ἄνω μνησθείσῃ νήσῳ Φακκάφω λέγεται ὡς ἑξῆς: Γυνή τις γραΐα οἰκοῦσα ἐντὸς τῶν ὑποχθονίων εἶχεν ἐν ἀρχῇ τὸ πῦρ παρ' ἐαυτῇ. Ταλάγκης δὲ, ὁ Προμηθεὺς, κατελθὼν ἐζήτει παρ' αὐτῆς μέρος τοῦ πυρὸς ἐκείνου. Εἰς μάτην ὅμως, διότι ἡ γραΐα ἠρνεῖτο. Ὁ Ταλάγκης τότε καταφυγὼν εἰς τὴν ἀπειλὴν, ὅτι θά φονεῖσθαι αὐτὴν, κατορθοῦν νὰ λάβῃ μέρος τοῦ πυρὸς, συγχρόνως δὲ διδάσκεται παρὰ τῆς γραΐας ποῖοι ἰχθύς μαγειρεύονται διὰ τοῦ πυρὸς καὶ ποῖοι τρώγονται ὡμοί. «Ἐκτοτε, λέγει ὁ μῦθος, ἤρξατο ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐμαγειρεύοντο αἱ τροφαί.»

Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐκθέσωμεν τὴν ἱστορίαν τῆς μαγειρικῆς, τῆς ὁποίας τὴν ἀρχὴν ὁ μῦθος οὗτος τῶν οἰκούντων τὴν Νοτίαν θάλασσαν ὀρθῶς ἀποδίδει εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ πυρὸς, ἀνάγκη νὰ διακρίνωμεν καὶ ἐκθέσωμεν τὰ δύο εἶδη τῆς παρασκευῆς τῶν τροφῶν διὰ τοῦ πυρὸς, δηλαδὴ τὴν φρυξίαν ἢ ὀπτῆσιν αὐτῶν καὶ τὸν βρασμὸν ἢ τὴν ζέσιν.

Πρὸς βρασμὸν ἀπαιτοῦνται ἀγγεῖα ἐν οἷς βράζωμεν. Ἡ ἀγγειοπλαστικὴ ὅμως εἶνε ὀψιαιτάτη ἐφεύρεσις· ἐκ τούτου ἔπεται, ὅτι ἀρχαιότερα καὶ ἀρχικὴ μέθοδος εἶνε ἡ ἀπλὴ φρυξίς ἢ ὀπτῆσις τοῦ κρέατος, δηλ. ἡ θέρμανσις αὐτοῦ καὶ μαλάκυνσις ἀμέσως ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἢ ὑπὲρ αὐτὸ ἄνευ ἀγγείων. Τοῦτο δ' ἐξάγεται καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως ἀπολιτίστων τινῶν εἰσέτι ἀνθρωπίνων φύλων, π.χ. τῶν Αὐστραλιανῶν, τῶν κατοίκων τῆς Γῆς τοῦ Πυρὸς, ἄλλων τινῶν τῆς μεσημβρινῆς Ἀμερικῆς φύλων καὶ τῶν Βοσμανῶν τῆς Ἀφρικῆς, οἵτινες ἠγγούον ὅλως τὸν βρασμὸν καὶ τὴν ἔψησιν, ἐστεροῦντο δ' ὅλως καὶ

τῶν σκευῶν πρὸς τοῦτο, ὅταν κατὰ πρῶτον ἐγνώρισαν αὐτοὺς οἱ Εὐρωπαῖοι. Ὁ Λιχτενστάιν δὲ διηγείται περὶ τῶν Βοσμανῶν, ὅτι ἔθετον ἐπὶ τινὰς στιγμὰς τεμάχια κρέατος ἀμέσως ἐπὶ τῆς διαπύρου τέφρας, οὕτω δὲ πεπασμένα ὑπὸ τέφρας καὶ αἵματος πεπηγότες, ἡμίκαυστα καὶ ἡμίεφθα, ἀπλήστως κατεβίβρωσκον. Μειζονα πρόοδον βλέπομεν παρὰ τοῖς Αὐστραλιανοῖς, οἵτινες ἐνεπηγύουον τὰ τεμάχια τοῦ κρέατος ἐπὶ ράβδων καὶ θέτοντες αὐτὰ ἐπὶ τοῦ πυρὸς ὄπτουον. Οὕτω διὰ τοῦ τρόπου τούτου εἶχον οὗτοι ἐφεύρει καὶ τὸ πρωτόγονον εἶδος τοῦ ὄβελου. Δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ εἴπωμεν, ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἀτελέστατα εἶδη τοῦ ὀπτῆν παρήχθησαν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ πυρὸς· πιθανῶς τυχαία τις οἰαδῆποτε εὐτυχῆς σύμπτωσις ἐδίδαξε κατὰ πρῶτον, ὅτι κρέας θερμαινόμενον διὰ τοῦ πυρὸς γίνεται μαλακώτερον καὶ εὐγευστότερον, ἐκ τούτου δὲ ἤρξατο ἔπειτα καὶ ἡ σκόπιμος ὀπτῆσις.

Ἐκ τῆς ὑπεράνω τοῦ πυρὸς ὀπτῆσεως διὰ τοῦ ὄβελου ἀνεπτύχθη καὶ τρίτη μέθοδος, τὸ καλούμενον ὀπτοκάπνισμα. Ὅταν δηλ. τεθῆ κρέας ὑπεράνω μετρίου πυρὸς, ὀπτᾶται συγχρόνως καὶ καπνίζεται, δύναται δὲ τότε νὰ διατηρηθῆ ἐπὶ πολὺ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τροπικοῖς. Ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο ἐν χρήσει ἐν τῇ βορείᾳ καὶ νοτίᾳ Ἀμερικῇ, ἐν Ἀσίᾳ, ἐν τῇ Καμπούσα, ἐν Ἀφρικῇ, κατὰ τὸ Ἰνδικὸν Ἀρχιπέλαγος, καὶ εἰς τὰς Πελεσίους νήσους τοῦ Εἰρηνικοῦ Ὀκεανοῦ. Τὸ ὀπτοκάπνισμα τοῦ κρέατος κατὰ τινὰ διάλεκτον τῶν βρασιλιανῶν Ἰνδιάνων καλεῖται *boukan*, οὕτω δὲ οἱ Ἰνδιάνοι ἐκάλουον, κατὰ τὰς πληροφορίες τοῦ *Jean de Lery* (ἐν ἔτει 1557) δικτυωτὸν τι πλέγμα ἐκ ράβδων, ξυλίνην δηλ. ἐσχάραν, κειμένην ἐπὶ τεσσάρων καθέτως ἐν τῇ γῇ ἐμπεπηγμένων πασσάλων, ἐσχισμένων διχοροειδῶς κατὰ τὸ ἄνω αὐτῶν ἄκρον. Ἐπὶ τῆς ἐσχάρας ἐτίθετο τὸ κρέας, κάτωθεν δ' ἠνάπτετο ἡ πυρὰ πρὸς ὀπτοκάπνισιν. Ἐκ τούτου καὶ οἱ γάλλοι κυνηγοὶ τοῦ Ἁγίου Δομίγγου, οἵτινες μετεχειρίζοντο τὴν αὐτὴν μέθοδον, ἐκλήθησαν *boucanierois*, βραδυτέρου δὲ εἰδικῶς παρὰ τοῖς Ἰσπανοῖς ὠνομάσθησαν οὕτως οἱ πειραταὶ τοῦ Ὀκεανοῦ.

Ὅτι δὲ τὸ ὀπτοκάπνισμα ἦτο ἐν χρήσει καὶ παρὰ τοῖς παλαιτάτοις λαοῖς τῆς Εὐρώπης δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ἐκ τοῦ μέχρι σήμερον διατηρουμένου ἐν χρήσει καπνίσματος τοῦ κρέατος, ὅπερ δὲν εἶνε τι ἄλλο εἰμὴ τελειοποιηθεῖσά τις μέθοδος τοῦ ὀπτοκάπνισματος.

Πέμπτη μέθοδος ὀπτῆσεως πολὺ τελειότερα τῆς διὰ τοῦ πρωτογόνου ὄβελου καὶ μειζονος ἐκείνης σημασίας, διότι ἐξ αὐτῆς ἐγένετο ἡ μετὰ τῆς εἰς τὸν ἰδίους βρασμὸν, εἶνε ἐκείνη δι' ἧς ὄρυττον λακκίσκον ἐν τῇ γῇ, ὑπεστρώννουν αὐτὸν διὰ φύλλων (π.χ. ἐν τῇ Πολυνησίᾳ), ἔθε-

τον ἐντὸς τὸ κρέας ἢ τὴν φυτικὴν τροφήν, ἐκάλυπτον τὸν βόθρον ἐκ νέου διὰ χύματος, ὑπεράνω δ' αὐτοῦ ἤναπτον πυρᾶν. Ἡ μέθοδος αὕτη τοῦ ὄπτᾶν τὸ κρέας ἐν ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, ἐν τοῖς πρωτογόνοις, οὕτως εἰπεῖν, τούτους κλιβάνους, ἦτο ἐν χρήσει (ἐξαιρουμένων πολλῶν ἄλλων λαῶν) παρὰ τοῖς ἐκλελοιπόσι νῦν Γκουάγκοις τῶν Καναρίων νήσων καὶ τοῖς Αὐστραλιανοῖς. Ἔτι δὲ καὶ σήμερον μεταχειρίζονται ἐνίοτε τὴν μέθοδον ταύτην ἐν Σαρδηνίᾳ.

Διὰ τοῦ πέμπτου ὁμῶς τούτου τρόπου τῆς ὀπτήσεως ὠπτάτο τὸ κρέας, ὡς εἰκός, ἄνω μὲν ἰσχυρότερον, πρὸς τὰ κάτω δὲ ἀσθενέστερον. Τὸ κακὸν τοῦτο ἐβελτιώθη διὰ τῆς ἑκτης μεθόδου, δι' ἧς ἔθετον ἐν αὐτῷ τῷ βόθρῳ, ὑπὸ καὶ ἄνωθεν τοῦ κρέατος, λίθους διαπύρους, δι' ὧν ἐπετυγχάνετο ἡ ἐξίσου ὀπτησις αὐτοῦ. Ἡ βελτίωσις αὕτη τῆς διὰ λίθων ὀπτήσεως, ὅπως ὀνομάζω αὐτήν, ἦτο ἐν χρήσει παρὰ τοῖς νησιώταις τῆς Νοτίας Θαλάσσης, τοῖς Μχαγδασκαρινοῖς, τοῖς βορείοις καὶ νοτίοις Ἀμερικανοῖς, πολλοῖς Αὐστραλιανοῖς, καὶ σήμερον δ' ἐνίοτε παρὰ τοῖς Βεδουῖνοις.

Ἐνίοτε ἐν Ἀφρικῇ οἱ αὐτόχθονες καθαίρουσι μεγάλην τινὰ μυρμηκίαν, φονεύουσι τοὺς μύρμηκας, εἶτα δὲ διὰ πυρὸς πυρακτοῦντες τοὺς πηλίνους τοίχους τῆς φωλεᾶς ἐμβάλλουσι μεταξὺ αὐτῶν, ὡς ἐν κλιβάνῳ, τὰς κωλάς τῶν βινοκέρων πρὸς ὀπτησιν. Τοῦτο δὲ εἶνε τυχαῖος τρόπος καὶ οὐχὶ διάφορος κατ' ἀρχὴν τοῦ προπεριγραφέντος, ὅπως καὶ οἱ ἡμέτεροι κλιβανοὶ δὲν εἶνέ τι ἄλλο εἰμὴ οἱ ἔμμονοι οἰκοδομηθέντες «πρωτόγονοι ἔγγειοι κλιβανοί».

Ἡ ἀνάπτυξις λοιπὸν τῆς ὀπτήσεως ἢ φρύξεως διέτρεξεν πέντε βαθμίδας. 1) «Τὴν ὀπτησιν ἐντὸς τῆς τέφρας. 2) Τὴν ὀπτησιν διὰ τῶν πρωτογόνων ὀβελῶν. 3) Τὸ ὀπτοκάπνισμα. 4) Τὴν ὀπτησιν ἐν γῆνις κλιβάνοις. 5) Τὴν διὰ λίθων ὀπτησιν.

Μεῖζονος διαφέροντος τῆς διὰ θραχέων ἰχθυογραφείσης ἐνταῦθα ἀναπτύξεως τῆς ὀπτήσεως εἶνε ἡ ἱστορία τοῦ ἰδίου βρασμοῦ, ἧτις κατὰ τὰ διάφορα αὐτῆς τμήματα θέλει ἐκτυλίξει πρὸ

1. Καὶ οἱ χωρικοὶ καὶ ποιμένες τῆς Ἑλλάδος, ἰδίως δὲ τῆς Στερεᾶς, ὠπτοῦν πρότερον καὶ ὀπτῶσιν ἐνίοτε καὶ σήμερον τὸ κρέας κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: Σφάζοντες τὸ ζῷον καὶ ἀφαιροῦντες τὰ ἐντόσθια αὐτοῦ πλάγχθα περιλείφουσι τὸ μὴ ἀποδαρῆν δέρμα διὰ πηλοῦ, οὕτω δὲ περικεχρισμένον ῥίπτουσι ἐν λάκκῳ πρότερον πυρακτωθέντι δι' ἰσχυρᾶς πυρᾶς, ἐπὶ ῥίπτουσι δ' ἄνωθεν αὐτοῦ χύμα ἐπισσωρεύουσι καὶ τὴν ἀπομείνανσαν ἀνορακίαν. Μετὰ οὗτο δὲ ἢ τρεῖς ὥρας ἐξάγοντες ἀφαιροῦσι μόνον τὸ εὐαφαίρετον δέρμα μετὰ τοῦ πηλοῦ. Τὸ κάτωθεν κρέας εἶνε ἐντελῶς ἐξημένον ὡς ἐν κλιβάνῳ. Οὕτως ἐπίσης τρώγουσι καὶ οἱ κυνηγοὶ τοὺς σκολόπακας (μπεκάττας), ἐμβρέχοντες αὐτοὺς μετὰ τῶν περῶν ἐν ὕδατι καὶ καταχωννύοντες ἐν θερμοσποδιᾷ.— Πόθεν ὁμοῦς κατάγεται ἡ καταφανὴς τελειότερα αὕτη μέθοδος τῆς ὀπτήσεως; Μὴ συγγενέουσα οὐδαμῶς μετὰ τῆς κατὰ τὴν Ὀμηρικὴν ἐποχὴν καὶ τοὺς μετέπειτα χρόνους ὀπτήσεως ποτε ἔλαβε τὴν ἀρχὴν καὶ ἐκ τίνων φύλων; Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος ἀφίεται εἰς τὰς ἐραῦνας τοῦ μέλλοντος χρόνου. Σπ. Μ.

ἡμῶν ἀπροσδοκίτους ἀνακαλύψεις καὶ συμπεράσματα.

Ἡ τέχνη τοῦ βράζειν ἐν χύτρᾳ, τόσω εὐνόητος τανῦν φαινομένη, εἶνε τὸ ἄκρον μακρᾶς σειρᾶς διαφόρων βαθμῶν ἀναπτύξεως, ἧτις βραδέως καὶ συνεχῶς, ἄνευ ἀλμάτων καὶ σπουδῆς, διὰ μικρῶν παραλλαγῶν βαθμηδὸν τελειοποιουμένη, ἔφθασε τέλος εἰς τὴν τελείαν τοῦ τανῦν ἐν χύτρᾳ βρασμοῦ ἀνάπτυξιν καὶ προῦκάλεσεν ἐκ τούτου τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τέχνης. Τοῦτο δὲ θέλομεν ἰδεῖ εὐθὺς κατωτέρω.

Ὁ βρασμὸς προῆλθεν ἐκ τοῦ βαθμοῦ τῆς ὀπτήσεως, ὃν ἀπεκάλεσα ὀπτησιν ἐν λακκίσκῳ γῆνῳ. Εἶδομεν δὲ πῶς παρέθετον διαπύρους λίθους πρὸς ὁμοίῳ βαθμῶν ὀπτησιν τοῦ κρέατος. Ἐκ τούτου παρήχθη ἡ ἀτελεστερὰ μέθοδος τοῦ βρασμοῦ, ἡ διαδεδομένη κατὰ πᾶσαν τὴν γῆν, καὶ ἧτις καλεῖται βρασμὸς διὰ λίθων ἐν τῇ ἀνθρωπολογίᾳ. Πρὸς διασάφην δὲ τοῦ διὰ λίθων βρασμοῦ τούτου ἀνακρινῶ ἐνταῦθα τὰς παρατηρήσεις αὐτόπτου παρατηρητοῦ.

Ἐν τῇ βορείᾳ Ἀμερικῇ ὑπάρχει φύλόν τι Ἰνδιάνων ὀνομαζόμενον Ἀσσινοβοῖν' ἡ λέξις αὕτη Ἰνδιστὶ σημαίνει «οἱ ἔψοντες διὰ λίθων» οἱ Ἰνδιάνοι λοιπὸν οὗτοι, κατὰ τὸν Καλιτῆρον, ἐξ ἰδίας παρατηρήσεως περιγράφοντα τὰ ἦθη αὐτῶν, ὀρίσσουν ἐν τῇ γῇ λάκκον ἐπιμήκη' ἐπὶ τῶν τοίχων αὐτοῦ πιέζουσιν ἱκανῶς μακρὸν τεμάχιον τοῦ προσφάτως ἀποδαρέντος δέρματος τοῦ βρασθησομένου ζῷου' ἐν τῷ οὕτῳ δ' ἐνδεδυμένῳ ἔσωθεν καὶ ὕδατοστεγῇ λάκκῳ ἐπιχέουσιν ὕδωρ καὶ ῥίπτουσι τὸ κρέας ἐντὸς. Ἐπὶ παρακειμένης δὲ πυρᾶς πυρακτοῦντες λίθους ῥίπτουσιν αὐτοὺς ἐντὸς τοῦ βόθρου, μέχρις οὗ ἀναβράση τὸ ὕδωρ καὶ τὸ κρέας ἐψηθῆ. Ἡ ἀκάθαρτος αὕτη μέθοδος εἶνε κατὰ τὸν Καλιτῆρον «ἀνεπιτηδεῖα καὶ χρονοτριβής». Ὅταν δὲ οἱ Ἀσσινοβοῖν ἐγνώρισαν παρὰ τῶν Εὐρωπαϊῶν τὰς χύτρας παρητήθησαν τῆς μεθόδου ταύτης, ἐξαιρουμένων, ὅπως λέγει ὁ Καλιτῆρος, «τῶν δημοσίων ἑορτῶν, καθ' ἃς ἀρέσκονται φαίνεται, ὅπως καὶ ἄλλα μέλη τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας, νὰ διατηρῶσι καὶ διακονίζωσι τὰ πάτρια αὐτῶν ἔθιμα». Μόνον παρὰ τοῖς Αὐστραλιανοῖς δὲ, τοῖς οἰκοῦσι παρὰ τὸν κάτω Μουράυ, παρατηρήθη, ὅτι ἀντὶ οὗτο νὰ ἐπενδύωσι τὸν βόθρον διὰ δέρματος, ἤλειπον αὐτὸν διὰ λάσπης. Τὴν κατωτάτην ταύτην βαθμίδα τοῦ διὰ λίθων βρασμοῦ ἀποκαλῶ πρὸς διάκρισιν βρασμὸν διὰ λίθων ἔγγειον.

Ἐν βῆμα περαιτέρω ἐγένετο ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ ὀρίσσωσι λάκκους πρὸς ἔψην τῶν κρέατος. Ἐκρέμων τότε τὸ δέρμα δίκην ἀγγείου ἀπὸ τῆς ἠνωμένης κορυφῆς τεσσάρων πασσάλων, ἐντὸς τοῦ ἐδάφους ἐμπεπηγμένων, ἔθετον ἐντὸς ὕδωρ, κρέας καὶ διαπύρους λίθους, οὕτω δὲ, φειδόμενοι τοῦ κόπου τῆς ὀρύξεως, ἐπεράτουν τα-

χύτερον καὶ τὴν ἔψησιν. Ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο ἐν χρήσει μεταξὺ τῶν Ἰνδιάνων τοῦ Σιούξ ἢ Δακοτά, οἵτινες εἶνε στενοὶ σιγγενεῖς τῶν Ἀσσινοβοῖν. Μετεχειρίζοντο δὲ μάλιστα οὗτοι, ὅταν ἐγνωρίσθησαν ὑπὸ τῶν Εὐρωπαίων, τελειότερόν τινα βαθμὸν ἐψήσεως διὰ λίθων, ὃν ἀναφέρομεν εὐθὺς κατωτέρω, ἀλλὰ διηγούντο προσέτι κατὰ παράδοσιν, ὅτι οἱ πατέρες αὐτῶν ἐξήσκηον τὴν διὰ λίθων ἔψησιν. Ὅτι δὲ ἡ μέθοδος αὕτη ἦτο ἐν χρήσει καὶ ἐν Ἀσίᾳ παρὰ τοῖς Ὀστιάκοις, τοῖς Ταρανδοκοριακοῖς καὶ τοῖς ἀρχαίοις Σκῦθαις, ἐξάγεται μετὰ μεγάλης πιθανότητος ἐκ τῶν κατωτέρω ἀναφερομένων διηγήσεων.

Ἡ τελειοτάτη μέθοδος τῆς διὰ λίθων ἐψήσεως παρήχθη ὡς ἐξῆς. Πολλὸν χρόνον πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῶν ἐξ ἀργίλλου ἀγγείων, μετεχειρίζοντο οἱ ἄνθρωποι ὡς τοιαῦτα τὰ κελύφη σικουσιδῶν ἢ πεπονοσιδῶν καρπῶν, ὅπως ταῦν καθ' ὅλην τὴν Ἀφρικὴν καὶ νῦν ἔτι μετεχειρίζονται τὰ καλαβάσσια (κελύφη τῶν σικουσιδῶν καρπῶν τοῦ δένδρου *Crescentia cujete*) ἢ τὰ κελύφη τῶν κοκκοκαρῶν ἢ καὶ αὐτὰ τὰ λέπη τῶν εὐμεγέθων φῶν τῶν στρουθοκαμήλων. Βραδύτερον κατεσκευάσθησαν κατὰ μικρὸν κορινοειδῆ ἀγγεῖα ἐκ ριζῶν καὶ εὐκάμπτων κλάδων, τόσῳ στενωῶς συνυρασμένων, ὥστε οὐδόλως τὸ ὕδωρ διήρχετο δι' αὐτῶν. Τοιαῦτα π.χ. χύτραι ἐκ τῶν ριζῶν τῆς ἐλάτης, πυκνωῶς πεπλεγμένων, κατεσκευάζοντο πρὸ ὀλίγων ἔτι ἐτῶν ὑπὸ τινῶν φύλων Ἰνδιάνων τῆς βορείας Ἀμερικῆς, ἔτι καὶ σήμερον δὲ τοιαῦτα ἔχρουσιν οἱ Βετσοχουάνοι καὶ οἱ Κάφροι τῆς μεσημβρινῆς Ἀφρικῆς. Ὅμοια τέλος σκευὴ κατεσκευάζοντο ἐκ συρόαπτομένων φλοιῶν δένδρων ἐν Ἀσίᾳ καὶ Ἀμερικῇ, ἐκ σπαθῶν φοινίκων ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ, ἐκ κεκομμένων καλάμων βαμβούσσης ἐν Ἰνδία καὶ τῷ Ἰνδικῷ ἀρχιπελάγει, τέλος δὲ ἀπανταχοῦ ἐκ ξύλου κοιλαινομένου ἐν μέσῳ χυτροειδῶς.

Ἄντι λοιπὸν νὰ θράζηται τὸ κρέας διὰ λίθων ἐν τῷ βόθρῳ ἢ ἐν τῷ δερματι, προετιμήθησαν τὰ εὐρυχωρότερα καὶ διαρκέστερα ξύλινα ἀγγεῖα, ὅπως ἐν αὐτοῖς ῥίπτωνται οἱ διάπυροι λίθοι. Τὸ ἀνώτατον δὲ τοῦτο εἶδος τῆς ἐψήσεως ἦτο καθ' ἅπαντα τὰ μέρη τῆς γῆς διαδεδομένον, π.χ. ἐν τῇ μεσημβρινῇ παραλίᾳ καὶ καθ' ὅλον τὸ βόρειον ἡμισυ τῆς βορείας Ἀμερικῆς, παρὰ τοῖς Ἰνδιάνοις καὶ τοῖς Ἔσκιμῶ, καὶ ἐν Ἀσίᾳ παρὰ τοῖς Καμπατσιανοῖς, οἵτινες διετήρησαν ἐπὶ μακρὸν χρόνον τὴν διὰ λίθων ἔψησιν ἐντὸς ξυλίνων σκαφῶν καὶ μετὰ τὴν γνωριμίαν τῶν μεταλλίνων χυτρῶν ὑπὸ τῶν Ῥώσων, διότι ἐνόμιζον, ὅτι αἱ τροφαὶ κατὰ τὸν ἀρχαῖον τρόπον μαγειρευόμεναι ἐγίνοντο εὐγευστότεραι. Διὰ λίθων ἔθραζον καὶ οἱ Νεοσεελανδοὶ καὶ πολλοὶ νησιῶται τῆς Πολυνησίας, οἳ οἱ Ταχιτοὶ, οἱ Ἀναμουά, οἱ Χουαχέινκι, οἱ οἰκοῦντες τὰς νή-

σους τῆς Μαρκησίας κ.τ.λ. Καὶ οἱ κάτοικοι δὲ τῆς Γαλλίας, κατὰ τὰς εἰκασίας τοῦ *Oscar Peschel*, κατὰ τὸν χρόνον, καθ' ὃν ἡ τάρανδος ἐπιπλανᾶτο εἰσέτι παρὰ τὰ Πυρηναια ὄρη, δηλ. πρὸ πολλῶν αἰῶνων, ἔθραζον τὴν τροφήν αὐτῶν διὰ λίθων, ὅπως εἰκάζομεν ἐκ τῶν εὐρημάτων τῶν ἀνασκαφῶν, αἵτινες ἐγένοντο ἐν Γαλίᾳ εἰς τὸ μέρος *Perigord* τοῦ διαμερίσματος τῆς Δορδόγνης ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ καλουμένῳ *Cro-Magnon*. Λείψανα μάλιστα τῆς παναρχαίας ταύτης μεθόδου εὐρέθησαν ἐν Εὐρώπῃ καὶ κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα. Οὕτως ὁ Δινναχίος κατὰ τὴν διάσπυρον αὐτοῦ λαπλανδικὴν περιήγησιν ἐν ἔτει 1732 παρετήρησεν «ὅτι τὸ φινικὸν ποτὸν τὸ καλούμενον λούρα ἐν τῇ ἄνω Βουθλανδίᾳ παρασκευάζεται ὅπως πᾶς ζῦθος, ἀλλὰ δὲν θράζεται, διότι αὐτοῦ ῥίπτωνται ἐντὸς πεπυρακτωμένοι λίθοι». Ἐν Ἰρλανδίᾳ δ' ἐρρίπτοντο ἔτι περὶ τὸ ἔτος 1600 διάπυροι λίθοι πρὸς θέρμανσιν τοῦ γάλακτος. Κατὰ δὲ τὸν Ἐδουάρδον Τυλῶρ ἡ μεγάλη πληθὺς τῶν περιασβεστωμένων λίθων, οἵτινες εὐρέθησαν ἐν Εὐρώπῃ περὶ τοὺς τόπους ἔνθα ἦσαν αἱ πανάρχαιαι κατοικίαι, ἐχρησίμευσαν πιθανότατα πρὸς ἔψησιν τροφῶν ἐκ τούτου δ' ἔλαθον καὶ τὸ ἀσβεστῶδες αὐτῶν περιάλυμμα.

Ἄλλ' ἐπειδὴ πάντα τὰ ἄνω μνησθέντα εἶδη τῆς διὰ λίθων ἐψήσεως ἦσαν κοπιωδέστατα, γεννᾶται ἐνταῦθα ἡ ἀπορία: δὲν ἠδύναντο ἄρά γε τότε οἱ ἄνθρωποι νὰ θέσωσι τὸ κρέας μεθ' ὕδατος ἐντὸς ἀγγείου ἀμέσως ὑπεράνω τοῦ πυρός, ὅπως πράττωμεν σήμερον; Ἀλλὰ γνωρίζομεν, ὅτι τὰ ἀγγεῖα ἐκεῖνα δὲν συνίσταντο ἐξ ἀφλέκτων οὐσιῶν, ἀργίλλου δηλ. εἴτε μετάλλου. Πρὶν ἢ λύσωμεν ὅμως τὸ ζήτημα τοῦτο ἐκτελέσωμεν τὸ ἐξῆς ἀπλοῦν καὶ διδακτικώτατον πείραμα. Κάμψομεν πρὸς τὰ ἄνω τὰ χεῖλη χαρτίου τετραγώνου, σχηματίζοντες εἶδος σκάφης, χύσωμεν ἐντὸς ὕδωρ, εἶτα δὲ θέσωμεν αὐτὸ ὑπεράνω φλογὸς λύχνου. Ἡ φλὸξ περιλείχει τὸν χάρτην χωρὶς νὰ καύσῃ αὐτόν, τὸ δὲ ὕδωρ ἀρχεται θράζον. Ὅμοιως ταῦτα συμβαίνουναι καὶ ἂν ἡ χύτρα ἡμῶν εἶνε ἐκ δέρματος. Τέλος δυνάμεθα νὰ θράσωμεν καὶ διὰ κυτίου ἐκ λεπτοῦ ξύλου. Εὐνόητον ὅμως εἶνε, ὅτι τὰ ἀγγεῖα ταῦτα εἰσι βραχυρόνια καὶ ὅτι δύνανται νὰ διατηρηθῶσι μέχρι βραχυῦ τινος μόνον, ἰδίως δὲ ὅταν δὲν ἐπιτίθενται ἀμέσως ἐπὶ τῆς φλογός, ἀλλ' ἐπὶ τῆς θερμότητος τῆς κορυφῆς αὐτῆς ἢ ἄνω τῆς πυρᾶς τῶν ἀνθράκων.

Ἡ πρώτη λοιπὸν πρόοδος, ἡ γενομένη ἀπὸ τῆς διὰ λίθων ἐψήσεως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἦτο ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἀγγείου ἀμέσως ὑπεράνω ἢ ἐντὸς τοῦ πυρός. Τὰ ἀγγεῖα ὅμως ταῦτα ἦσαν τὰ μέχρι τοῦ νῦν ἐν χρήσει πρὸς τὸν διὰ λίθων βρασμόν, δηλ. τὸ ἐπὶ τῶν πασσάλων κρεμάμενον

δέρμα τοῦ ζώου καὶ τὰ ξύλινα ἀγγεῖα. Ὅτι δὲ δὲν διηγούμεαι ὑμῖν μύθους ἀποδεικνύουσιν αἱ διηγήσεις τῶν περιηγητῶν. Ὁ Γεώργιος Βούχαφαν ἀναφέρει περὶ τῶν κατοίκων τῶν νήσων Ἐβρίδων ἐν ἔτει 1528 τὰ ἐξῆς: «Οἱ ἄνθρωποι τῶν νήσων τούτων εἰσὶν ὀλιγαρκεῖς, ὅπως οἱ τῶν ἀρχαίων χρόνων, περὶ τὰς τροφὰς αὐτῶν, τὰ ἐνδύματα καὶ πάντα τὰ οἰκικὰ σκευή. Διὰ τῆς θήρας καὶ τῆς ἀλειείας προσπορίζονται τὸ πρὸς τροφήν αὐτῶν κρέας. Τὸ κρέας δὲ βράζουσι μεθ' ὕδατος ἐν τῇ κοιλίᾳ ἢ ἐν τῷ δέρματι τοῦ σφαγέντος ζώου, ἐνίοτε δὲ μόνον ἐπὶ θήρας τρώγουσιν αὐτὸ ὠμόν, ἐκπιέζοντες τὸ ἐντὸς αὐτοῦ περιεχόμενον αἷμα. Οἱ Ὀστιάκοι τῆς Σιβηρίας ἔθραζον τὸ αἷμα ἐν τῇ γαστρὶ τοῦ ζώου. Ταῦτο ἔπραττον καὶ οἱ Κοριάκοι, ὃ δὲ Ἡρόδοτος ἀναφέρει περὶ τῶν Σκυθῶν, ὅτι ὅταν δὲν εἶχον λέβητας συνειθίζον νὰ βράζωσι τὸ κρέας ἐν τῇ ἰδίᾳ δορᾷ τοῦ θυσιασθέντος ζώου.»

Παρὰ τοῖς αὐτοῖς Ὀστιάκοις, οὓς εἶδομεν ἐν ταῦθα βράζοντας διὰ τοῦ δέρματος τὸ κρέας, ἀναφέρει ὁ Ὁλλανδὸς πρεσβευτὴς *Ysbraud Ides* ἐν ἔτει 1710, ὅτι εἶδε λέβητας ἐκ συνερέαμμένων δερμάτων βοῶν «ἐντὸς τῶν ὁποίων ἔθραζον τροφὰς, θέτοντες αὐτοὺς ὑπεράνω τῶν διαπύρων ἀνθράκων, οὐχὶ δὲ ἐπ' αὐτῆς τῆς φλογὸς τῆς πυρᾶς». Ὁ *Mackenzii* διηγεῖται περὶ τινος φύλου Ἰνδιάνων, οἰκοῦντος παρὰ τὰ πετρώδη ὄρη τῆς βορείας Ἀμερικῆς, ἐγγὺς τῷ Εἰρηρικῷ ποταμῷ, ὅτι πρὸς ἐψησιν διὰ λίθων μετεχειρίζοντο κοφίνους πεπλεγμένας ἐκ τῆς βίξης τῆς ἐλάτης, «ἀλλ' εἶχον καὶ χύτρας ἐκ φλοιοῦ ἐλάτης, ἃς ἐκρέμων ἐν ἰκανῇ ἀποστάσει ἄνω τοῦ πυρὸς, ὅπως θερμαίνωνται μὲν, μὴ προσβάλλωνται δὲ ὑπὸ τῶν φλογῶν. *Aiar* ἐπιποροῦ ἐργασία. προσθέτει ἐνταῦθα ὁ *Mackenzii*. Οὕτω βράζονταί τανύν τροφὰ καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἀφρικῇ ἐντὸς σπαθῶν φοινίκων. Οἱ κάτοικοι τῆς Σουμάτρας καὶ οἱ Στιένσιοι τῆς Κομβόδας βράζουσι τὴν ἔρυζαν αὐτῶν ἐντὸς κεκομμένων τεμαχίων βαμβούσης. Εἰς τὰς νήσους τοῦ Ραδὰκ βράζουσιν ἐντὸς τῶν κελυφῶν τῶν κοκκοκαρύων, ὅπως καὶ ἐν Ταχιτί, κατὰ τὰς εἰδήσεις τοῦ *Co k*.

Ἀλλὰ τὰ ἀγγεῖα ταῦτα δὲν ἀντεῖχον ἐπὶ πολὺ κατὰ τοῦ πυρὸς. Πῶς λοιπὸν ἠδύναντο νὰ προφυλάξωσιν αὐτὰ τῆς εὐκόλου καύσεως; Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τούτου ἔφερον εἰς πρόοδον, ἀπλῆν μὲν κατὰ τὸ εἶδος αὐτῆς καὶ πολὺ πρὸς τὴν προτέραν μέθοδον πλησιάζουσιν, ὡς φαίνεται ἡμῖν σήμερον, ἀλλὰ μεγάλην καὶ σπουδαίαν διὰ τὰς συνεπειὰς αὐτῆς. Ἐὰν ἤλει-

1. Ἰσομιμνήσκον ἐνταῦθα τὸ καλούμενον παρ' ἡμῖν τὸ οὐκ ἀλί το ὐ Ν τ α γ κ λ η, ὅστις ἐπὶ ἑπαναστάσεως ἔθραζεν ἐντὸς τοῦ στομάχου τοῦ φονεθέντος ζώου τὴν τροφήν, καὶ ὅστις, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἔκφρασιν, ἔτρωγε μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸ τὸ τσουκάλι, ὡς ἐπιδόριον.

φρον τότε κύκλω τὰ καλαθοειδῆ καὶ ξύλινα ἀγγεῖα διὰ πηλοῦ, βεβαίως ἤθελον προφυλάξει ταῦτα ἀπὸ τῆς διαβρωτικῆς τοῦ πυρὸς δυνάμεως; ταῦτην λοιπὸν τὴν μικρὰν βελτίωσιν, ἥτις τάχιστα κατ' ἀνάγκην ἤθελε φέρει νέαν τινὰ μέχρι τοῦ νῦν ἄγνωστον τέχνην, ἐπέφερον καὶ οἱ τότε ἄνθρωποι ἐπὶ τῶν μαγειρικῶν αὐτῶν σκευῶν. Ἐν ἔτει 1503 ὁ πλοίαρχος *Gonneville* ἀπέπλευσεν ἀπὸ Ὀμφλέρης, πόλεως τῆς Γαλλίας, καὶ προσωρμίσθη εἰς μεσημβρινήν τινα παραλίαν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ, πιθανῶς ἐν Βρασιλῖα. Ἐκεῖ εὗρε λαόν τινα ἡμερον, ζῶντα ἀπὸ θήρας, ἀλειείας καὶ μικρᾶς τινος γεωργίας. Ὁ πλοίαρχος οὗτος περιγράφει τοὺς ψιθίνους καὶ δερματίνους αὐτῶν χιτῶνας, εἰκονίζει τὰ διὰ πτερῶν κοσμήματα αὐτῶν, τὰ τόξα καὶ τὰ βέλη, τὰς ψιθίνους αὐτῶν κλίνας, τὰς κώμας, 30—40 τὸν ἀριθμὸν, τὰς ἐκ πασσάλων καὶ δρυφράκτων ὠκοδομημένας καλύβας καὶ τὰ τοιαῦτα, εἶτα δὲ λέγει: «Τὰ οἰκικὰ αὐτῶν σκευή εἰσὶ ξύλινα, καὶ αὐταὶ ἔτι αἱ χύτραι τοῦ μαγειρείου, αἵτινες εἶνε κεκαλυμμένα ὅσον τὸ πάχος μεγάλου δακτύλου ὑπὸ ἀργίλλου, κωλύουσης τὸ πῦρ τοῦ νὰ κατακαύσῃ αὐτάς.»

Ὅτι δὲ ἡ διὰ τῶν λόγων τούτων τοῦ πλοίαρχου ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας τῶν λόγων ἡμῶν δὲν εἶνε γεγονὸς μεμονωμένον, ἀλλ' ἀνάγεται εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐκείνην τῆς μαγειρικῆς τέχνης κατάστασιν, ἀπεδείχθη καὶ διὰ τῶν παλαιῶν ἀνθρωπολογικῶν ἐρευνῶν περὶ τῆς γενέσεως τῆς ἀγγειοπλαστικῆς. Πρῶτος δὲ ὁ Γογουὲτ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα ἀπεψήησατο, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἤχθησαν εἰς εὐρεσίαν τῆς ἀγγειοπλαστικῆς, ἀλείφοντες τὰ εὐφλεκτα αὐτῶν ἀγγεῖα δι' ἀργίλλου πρὸς προφύλαξιν, μέχρις οὗ εὗρον ὅτι καὶ μόνη ἡ ἀργίλλος ἤρκει· ἔκτοτε δὲ μόνον διὰ ταύτης ἔπλαττον τ' ἀγγειώδη σκευή. Ἡ γνώμη αὕτη ὑπεστηρίχθη διὰ τῶν ἐρευνῶν τοῦ *Price*, τοῦ *Squier* καὶ *Davis*, τοῦ πριγκίπου *Μαξιμιλιανῶ* ἐκ *Neuwied*, τοῦ *Klemm* καὶ τοῦ *Gar' Rau*. Ἐκ τῶν ἐρευνῶν δὲ τῶν ἀνδρῶν τούτων προέκυψεν, ὅτι κατὰ τὴν πρώτην ἀτελῆ βαθμίδα τῆς ἀγγειοπλαστικῆς, οἱ α. χ. καὶ ἐν ἱστορικοῖς ἔτι χρόνοις ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν νήσων *Φιδσχι* ἢ *Βίτι* τῆς Νοτίου θαλάσσης ὑπὸ τῶν προωδευομένων εἰς τὸν πολιτισμὸν Ἰνδιάνων τῆς βορείου Ἀμερικῆς καὶ ἀλλαχοῦ, δὲν ἐπλάττοντο τὰ σκευή διὰ τῆς χειρὸς, οὕτε διὰ τοῦ ἀγγειοπλαστικοῦ τήρου, ἀλλ' ἐμορφούντο χρομίστης τῆς ἀργίλλου ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν κελυφῶν τῶν καρπῶν ἢ τῶν πεπλεγμένων κοφίνων, ἢ ἀλειφομένης καὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῶν ἐπιφανείας· τὰ σκευή δὲ ταῦτα ἐξηραίνοντο κατὰ πρῶτον εἰς τὸν ἥλιον, ἢ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς ἐτίθεντο ἐπὶ τοῦ πυρὸς. Κατ' ἀμφοτέρας ταύτας τὰς περιπτώσεις τὰ κελύφη καὶ τὰ ξυλώδη μέρη ἐκαίοντο, ἔμμενε δὲ

τὸ ἀπλοῦν πῆλινον σκεῦος, φέρον ἐπ' αὐτοῦ τὰς ἐντυπώσεις τοῦ ξυλίνου πλέγματος, αἵτινες ἐκύκλουν τὸ ἀγγεῖον ὡς σύμμετρος διακόσμησης. Ὅταν δὲ βραδύτερον ἐπκυσαν μεταχειριζόμενοι τύπους καλαθίων, ἐπλαττον δὲ τὰ ἀγγεῖα μόνον διὰ τῆς χειρὸς, ἀπεμιμούντο εἰσέτι τὰ ἀρχαῖα κοσμήματα τῶν ξυλίνων πλεγμάτων, χαράσσοντες διὰ τῶν δούλων τῶν δακτύλων ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς αὐτῶν ἐπιφανείας πλεκτὰς ἐντυπώσεις. Οὕτως ἐξηγοῦνται οἱ πλεκτοὶ καλλωπισμοὶ οἱ ὑπάρχοντες ἐπὶ τῶν ἀρχαιοτάτων ὑδριῶν καὶ σκευῶν. Ὁ *French* μάλιστα, ἀκολουθήσας τὴν μέθοδον ταύτην, κατώρθωσε νὰ κατασκευάσῃ σκευὴ ὅπως ὅμοια μετὰ τῶν ἀρχαίων ἀγγείων καὶ τῶν κοσμημάτων αὐτῶν.

Ἡ σειρά λοιπὸν τῆς ἀναπτύξεως τῶν χυτρῶν ἦτο ἡ ἐξῆς: Ἐκ τῶν ἀπλῶν εὐκαύστων κελυφῶν τῶν καρπῶν καὶ τῶν ξυλίνων ἀγγείων μετέβησαν εἰς τὴν κατασκευὴν ξυλίνων ἀγγείων περιαλημιμένων ὑπὸ ἀργίλλου, εἶτα δὲ ἄνευ τῶν ξύλων διὰ μόνης ἀργίλλου. Τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα πρῶτον μὲν ἐμορφοῦντο ἐπὶ τύπων, εἶτα δ' ἐπλάσσοντο καὶ διὰ τῆς χειρὸς μόνον, μέχρις οὗ, ἀνακαλυφθέντος τοῦ τόρνου τῶν ἀγγειοπλαστῶν, εὐρέθη ἐργαλεῖον διευκολῦναι τὴν κατασκευὴν τελειοτάτων ἀγγείων.

Ὅπως δ' ἐπανελήθωμεν εἰς τὴν μαγειρικὴν, αὕτη διέτρεξεν τὰς ἐπομένας ἐξ βαθμίδας: Ἡ μετὰ βαισι ἀπὸ τῆς ὀπτήσεως εἰς τὴν ἔψησιν ἐγένετο διὰ τῆς ἐψήσεως διὰ διαπύρων λίθων ἐν γῆνις βόθροις. Πρῶτη λοιπὸν βαθμὶς τοῦ βρασμοῦ ἦτο ἡ διὰ λίθων πεπυρακτωμένων ἐψῆσις ἐντὸς βόθρων ὑπενδεδυμένων διὰ τῶν δερμάτων ζῶων. Δευτέρα βαθμὶς ἦτο ἡ διὰ λίθων ἐψῆσις ἐν τῷ δέρματι μόνον. Τρίτη ἡ διὰ λίθων ἐψῆσις ἐντὸς ἀγγείων πεπλεγμένων ἐκ κλάδων ἢ ὅπως ξυλίνων. Τετάρτη ἡ ἄνευ λίθων ἀμέσως ὑπεράνω ἢ ἐντὸς τοῦ πυρὸς, ἐντὸς τοῦ δέρματος ἢ ἐντὸς τῶν ξυλίνων ἀγγείων. Πέμπτη ὁ βρασμὸς ἐντὸς τῶν δι' ἀργίλλου περιεχυρισμένων ἀγγείων. Ἐκτη δὲ τέλος ἡ ἐντὸς τῶν ἀπλῶν πηλίνων ἀγγείων, εἰς ἣν βραδύτερον προσετέθη ἡ τῶν μεταλλίνων.

Ἡ ἐκτεθεισα αὕτη ἀνάπτυξις τῆς μαγειρικῆς ἐάν διαφέρει ἡμᾶς ψυχολογικῶς, ὡς ἐπιβεβαιουσα τὸν νόμον, καθ' ὃν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὅπως καὶ πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἡμῶν σώματα, ἐκπτύσσεται βραδέως καὶ κατὰ μικρὸν ἀπὸ τῶν πρώτων ἀρχῶν, ἄνευ ἀλμάτων, πάντοτε συνεχόμενον μετὰ τοῦ προηγθέντος, καὶ διακρινόμενον ἐκάστω δια μικροτάτων διαφορῶν, καὶ καθ' ὃν ἀπὸ τοῦ ἀτελεστάτου πνευματικοῦ σπέρματος ὑφῄεται τέλος τὸ θαυμασιον πνευματικὸν ὃν μέχρι τῆς μεγαλοφυΐας· ἔτι δὲ μᾶλλον διαφέρει ἡμᾶς ἐάν θεωρήσωμεν συντόμως τὸν λοιπὸν δρόμον, ὃν ἡ ἀνάπτυξις αὕτη διέτρεξε καὶ τὰς συνεπείας, ὧν ἐγένετο πρῶξενος.

Ἀφετηρία τῆς ὅλης ἀναπτύξεως τῆς μαγειρικῆς ἦτο ὁ ἐντὸς τοῦ ἐδάφους βόθρος, ἐν ᾧ ἐν ἀρχῇ μὲν ἀπλῶς ὄπτουν, εἶτα ὄπτουν διὰ λίθων, τέλος δὲ ἐβραζον διὰ λίθων. Τὸ τέλος δὲ τῆς σειρᾶς ταύτης εἶνε τὸ πρῶτον παρασκευασθὲν πῆλινον σκεῦος· τὸ σκεῦος ὅμως τοῦτο σχηματίζει ἀφ' ἐτέρου τὴν ἀρχὴν ἄλλης σειρᾶς μεγάλων προόδων. Ἐκ τῶν πρώτων θαναύσων χυτρῶν κατασκευάζονται κατὰ μικρὸν λεπτοφυέστερα ἀγγεῖα, φιάλαι, ὑδρίαί κ.τ.λ. μέχρι τῶν λαμπρῶν ἐκείνων μορφῶν τῶν ἀγγείων, τὰς ὁποίας προήγαγεν ἡ ἀρχαιότης ἐπὶ τοῦ ὕψους τῆς ἀναπτύξεως τῆς τέχνης, καὶ τὰς ὁποίας μετ' ἱκανῆς ἐπιτηδειότητος μιμοῦνται οἱ νεώτεροι χρόνοι. Κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπλαττον διὰ τῆς ἀργίλλου μόνον ἀγγεῖα χρήσιμα πρὸς τὰς ἀμέσους τῆς ζωῆς ἀνάγκας· ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐργασίαν ταύτην, τὴν γενομένην διὰ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον, ἡ χεὶρ ἐγένετο βαθμηδὸν ἐπιτηδειότερα, ὁ δὲ ὀφθαλμὸς εἰθίζετο πλειότερον. Ἐν τῇ φύσει ἐβλεπον νέας μορφάς, δὲν ἤρκοῦντο δὲ νὰ κατασκευάζωσι μόνον χύτρας, ἀλλ' ἐπλαττον διὰ τῆς ἀργίλλου καὶ μορφὰς ζῶων καὶ ἀνθρώπων. Οὕτως ἐκ τοῦ χυτρούργου βλέπομεν ἀναπτυσσόμενον τὸν ἀργιλλογλύπτην, ἐκ τούτου δὲ τὸν μαρμαρογλύπτην, ὅστις ἐξῆγαγεν ὡς διὰ μαγείας ἐκ τῆς ἀψύχου ὕλης τὰς χαριέσσας ἐκεῖνας μορφὰς τῶν θεῶν, πρὸ τῶν ὁποίων καὶ σήμερον ἐτι κύπτομεν τὴν κεφαλὴν μετ' εὐσεβοῦς σεβασμοῦ, ὡς πρὸ ἀμιμήτων ἀριστουργημάτων. Τοῦτο δὲ δὲν εἶνε παράδοξον, ἀλλὰ γεγὸνος ἀποδοδειγμένον: πρῶτη ἀφετηρία τῆς γενέσεως τῶν τελειοτάτων μορφῶν τῶν πλαστικῶν τεχνῶν, ἐξαίρουμένου πλήθους ἄλλων, εἶνε ὁ πρῶτος ἐκεῖνος ἐν τῷ ἐδάφει σκαφεὶς βόθρος. Οὕτως ἡ μαγειρικὴ δὲν κατεπράυνε μόνον τὴν φυσικὴν πείναν, ἀλλὰ συνεβοήθησεν εἰς τὴν πλήρωσιν καὶ τῶν αἰσθητικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου.

Ἄλλὰ καὶ ἕτερον θέαμα ἐκτυλίσσεται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην. Παρασκευαζομένου ζώου τινὸς πρὸς μαγειρίαν ἀφηρεῖτο ἡ δορὰ αὐτοῦ. Ἐάν δὲ τὴν δορὰν ταύτην συναρμόσωμεν οὕτως, ὅπως περιεκάλυπτε προτοῦ τὸ σῶμα τοῦ ζώου καὶ πληρώσωμεν δι' οὐσίας τινὸς, π.χ. χόρτου, ὅπως πράττει π.χ. ὁ ταριχευτὴς κατὰ τὴν ταριχειάν, ἀνακλάττομεν πάλιν τὴν μορφήν τοῦ ζώου. Ἐάν δ' ἀπλώσωμεν τὴν δορὰν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους καὶ κατὰ τὸ σχῆμα αὐτῆς τάμωμεν ἑλασμά τι μεταλλινόν, εἶτα δὲ συναρμόσωμεν τὴν μεταλλίνην ταύτην πλάκα, ὅπως τὸ δέρμα τοῦ ζώου κατὰ τὴν ταριχειάν, τότε ἔχομεν ἀπομίμημα τῆς μορφῆς τοῦ ζώου, τὸ ὁποῖον διατηρεῖται κυρτὸν διὰ τῆς ἐλαστικότητος τοῦ μετάλλου καὶ ἄνευ παραγεμίσεως. Ὅτι δὲ ὑπῆρξε χρόνος, καθ' ὃν ἡ τέχνη ἀπεμιμείτο τὰς μορφὰς τῶν ζῶων κατὰ τὸ πρότυπον τῶν δορῶν αὐτῶν,

ἀποδεικνύουσιν αἱ ἀναμφισβητήτως διὰ τοῦ τρόπου τούτου παραχθεῖσαι ἀκομφοὶ ἀπομιμήσεις τῶν ζώων, ἐξ ὧν π.χ. τὸ Μουσεῖον τῆς Ἰένης κέκτηται μίαν. Οὕτως οἱ διάφοροι παρεπόμενοι τῇ μαγειρικῇ χειρισμοὶ δίδουσιν ἡμῖν νέαν ἀποψιν εἰς τὴν γένεσιν ἐτέρου κλάδου τῆς τέχνης. Δὲν γνωρίζομεν ὅμως ἂν τότε ἐγένετο καὶ τὸ βῆμα πρὸς πλήρωσιν τῆς κοίτης ταύτης ζωικῆς μορφῆς ὑπὸ βέυστου μετάλλου καὶ κατὰ συνέπειαν πρὸς κατασκευὴν στερεῶν χυτῶν μορφῶν ζώων, δὲν εἶνε ὅμως πρᾶγμα ἀπίθανον.

Ἀλλὰ πλὴν ὄλων τούτων προσθέσωμεν καὶ ἕτερόν τι. Οἱ χρόνοι καθ' οὓς ζῶμεν, πλὴν ἄλλων ἰδιαζουσῶν διαφορῶν δι' ὧν διακρίνονται τῶν προηγηθέντων, στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἀξιοθαυμάστου ἡμῶν βιομηχανίας, τοῦ ἐκπλήττοντος ἡμᾶς ἐμπορίου καὶ τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας. Ἄπασα δὲ αὕτη ἡ μεγαλοπρεπῆς ἀνάπτυξις παρήχθη τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἀτμομηχανῆς καὶ τοῦ ἀτμολέβητος ἄλλ' αὕτη πάλιν ἀνάγεται κατὰ τὴν παράδοσιν εἰς χύτραν τινὰ μαγειρικὴν, τῆς ὁποίας τὸ ἀναπηδῶν ἐπίθεμα ὠθήσῃ τὸν ἐφευρέτην νὰ ἐφαρμόσῃ τὴν δύναμιν τοῦ ἀτμοῦ εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς τέχνης. Ἡ χύτρα τοῦ μαγειρείου μετέλλαξε ἐντελῶς τὴν ὄψιν τοῦ κόσμου, ὁ δὲ ἀτμολέβητος δὲν εἶνε τι ἄλλο εἰμὴ χύτρα μεγίστη. Ἀλλ' ἡ χύτρα εἶδομεν ἀνάγει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ πρωτογόνου βόθρου ἐν τῷ ἐδάφει δυνάμεθα λοιπὸν, καίτοι παραδόξως πῶς στρέφοντες τὴν σύγκρισιν, νὰ εἰπώμεν, ὅτι τὸ πρῶτον ἐκεῖνο «βοθρίον ἐν τῇ γῇ» ἦτο ὁ πυρὴν, εἰς οὗ ἐξεδλάστησε βραδύτερον ἢ νεωτέρα ἡμῶν βιομηχανία καὶ ὁ νεώτερος βίος. Ὅπως δὲ πρὶν ἐθεωρήσαμεν τὴν πλαστικὴν τέχνην ἀπὸ τῆς γῆς ἐξεληθούσαν, οὕτω δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν καὶ τὸν σημερινὸν ἡμῶν βίον ὡς ἀληθῶς γηγενῆ.

Τὸ αὐτὸ φῶς βλέπομεν ριπτόμενον καὶ ἐπὶ τῆς χημείας. Τὸ κέρως, τὸ παγκόσμιον τοῦτο ἐργαλεῖον τοῦ χημικοῦ, εἶνε καὶ τοῦτο εἰς τῶν ἀπογόνων τῆς μαγειρικῆς χύτρας, τὴν ὁποίαν ὁ ἀλχημιστὴς, «ὅστις περιστοιχοῦμενος, κατὰ τὸν ποιητὴν, ὑπὸ μύστων κλείεται ἐντὸς τοῦ μελανοῦ μαγειρείου», μετέβαλλε εἰς τὴν νῦν κερατοειδῆ αὐτῆς μορφήν. Οὕτω καὶ ἡ χημεία δὲν δύναται ν' ἀρνηθῇ τὸν αὐτοχθονισμὸν τοῦτον.

Καὶ αὕτη δὲ ἡ μουσικὴ χρεωστῆι τι εἰς τὴν μαγειρικὴν. Τοῦτο δὲ λέγων δὲν ἐννοῶ τὰς ἀναπητὰς μελωδίας, τὰς ὁποίας ψιθυρίζει ἡ θράουσα χύτρα, καὶ αἵτινες τόσοσιν θελκτικῶς περιεγράφησαν ὑπὸ τοῦ γερμανοῦ ποιητοῦ Dickens εἰς τὸ ἐγκάρδιον αὐτοῦ ποίημα «Εἰς τὴν οἰκίαν παρά τῇ ἐστία», ἀλλ' ἄλλον τινα τραχύτερον ἦγον, τραχύτερόν τι ὄργανον, τὸ ὁποῖον, ληφθὲν ἀπὸ τοῦ μαγειρείου, ἐγένετο τανῦν ἀπαράιτητον εἰς τὴν μουσικὴν, δηλ. τὸ τύμπανον.

Τὸ τύμπανον κατ' ἀρχὰς ἦτο ξύλινον ἀγγεῖον, φέρον διατεταμμένον ἐπ' αὐτοῦ δέρμα ζώου. Τοῦτο δ' ἀποδεικνύουσι τὰ νῦν ἔτι ὑπάρχοντα ἐν Ἀφρικῇ ἐργαλεῖα πρὸς παραγωγὴν θορύβου, ἅτινα ἔχουσι καὶ οἱ Ἑσκιμῶ καὶ πολλὰ φύλα τῶν Ἰνδιάνων. Τὸ ὄνομα μάλιστα τοῦ ὑψίστου ἀριστοκράτου ἐν τῷ τυμπανικῷ κόσμῳ, τὸ μέγα τύμπανον ὑποδεικνύει τὴν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ πληθῆους καταγωγὴν αὐτοῦ, καλούμενον γερμανιστὶ λεβητοτύμπανον (Kesselpaucken).

Ἡ ἐπιστήμη ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι ἐκ τῶν ἀπλῶν κυττάρων παρήχθησαν κατὰ μικρὸν αἱ ἀξιοθαυμάστοι μορφαί, τὰς ὁποίας καλοῦμεν ἐνόργανα ὄντα ἢ ὁργανώσεις, καὶ τῶν ὁποίων τὸ πολύπλοκον θέτει ἀδιακόπως νέα προβλήματα εἰς τὸν φυσιοδίφην. Ὁ ἀδαῆς δὲν ἀνακαλύπτει μὲν διαφορὰν μεταξὺ ἀνεπτυγμένης τινος ὁργανώσεως καὶ ἀπλοῦ κυττάρου, θεωρεῖ μάλιστα ὡς ὅλως ἀπίθανον, ὅτι τὰ πολύπλοκα ταῦτα πλάσματα ηὔξηθησαν ἀπὸ σωμάτων τὸ κατ' ἀρχὰς μικροσκοπικῶν. Ἀλλ' ὁ εἰδήμων ἐρευνητὴς δεικνύει εἰς αὐτὸν τὰς κατὰ μικρὸν γενομένας μεταβολὰς καὶ ἀποδεικνύει τρανώτατα τὴν στενὴν σχέσιν μεταξὺ τῶν ἀπλῶν τοῦ κυττάρου μορφῶν καὶ τοῦ πολυπλόκου ὁργανικοῦ συμπλέγματος. Οὕτω καὶ ἡ ὀπῆ ἐκεῖνη ἐν τῇ γῇ εἶνε τοιοῦτός τις κύτταρος ἀπλοῦς. Μέχρι τοῦδε ἠκολουθήσαμεν τὴν θαυμασίαν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν. Παύομεν λοιπὸν τοῦ νὰ θεωρῶμεν ὡς θαῦμα, ὅτι οἱ κύριοι καὶ μεγαλοπρεπεῖς παράγοντες τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξαιρουμένων καὶ πολλῶν ἄλλων, ἀνάγουσι τὴν ἀρχὴν αὐτῶν εἰς τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἀπλοῦν κύτταρον, τὸν ὁποῖον ἄρουξεν ὁ ἄνθρωπος ἐν ταῖς πρώτοις ἐκεῖνοις χρόνοις πρὸς κατάπαυσιν τῆς πείνης αὐτοῦ, καὶ ὅστις ἀπετέλει τὸ πρῶτον αὐτοῦ μαγειρείον.

Διὰ τοῦ ἐρευνητικοῦ καὶ οὐδὲν φαινόμενον ἔστω καὶ μικρὸν παρορῶντος βλέμματος τῆς νεωτέρας ἀνθρωπολογίας ἀποβάλλει αἴφνης ἡ μαγειρικὴ τὸ ἀκάθαρτον καὶ πλῆρες καπνοῦ καὶ αἰθάλης ἔνδυμα αὐτῆς, καὶ φοῖνικος δίκην ὑψοῦται εἰς φωτεινὴν βασιλίσαν. Τίς δὲ θέλει τολμήσει ν' ἀρνηθῇ τὴν εἰσοδὸν βασιλίσσης εἰς τῆς ἐπιστήμης τὸ τέμενος;!

ΕΝ ΒΙΟΛΙΟΝ

Συνέχεια· (δὲ σελ. 16'.

Τὴν νύκτα ἐκεῖνην διήλθον αἴπνος. Τὸ μεγαλύτερον αὐτῆς μέρος διήνυσα ἐπὶ τῶν προμαχόνων καὶ ἔπειτα ἐν τῷ δωματίῳ μου, παλαιῶν κατὰ τῆς καρδίας μου καὶ βασανίζων τὴν τεταραγμένην κεφαλὴν μου διὰ παντοίων σχεδίων. Ὅτε ὅμως τὴν ἐπομένην πρῶταν εἰσήλθον διὰ τοῦ παραθύρου αἱ πρῶται ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου, εἶχον λάβει ἀπόφασιν ὀριστικὴν. Ἐπρεπε νὰ προσπαθῆσω νὰ γείνω κύριος τοῦ πάθους